

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Διαταραχές σχολικής μάθησης και ψυχοπαθολογία

Δ. Κ. Αναγνωστόπουλος και Α. Θ. Σίνη
ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2004

Πρόκειται για ένα βιβλίο που ήταν εδώ και πολλά χρόνια απαραίτητο για τους ειδικούς αλλά και για το ευρύτερο κοινό. Το θέμα των διαταραχών μάθησης είναι πάντα επίκαιρο για όλους. Θα έλεγα, μάλιστα, πως για την Ελληνική κοινωνία, σε σύγκριση με άλλες κοινωνίες του λεγόμενου δυτικού πολιτισμού, το βιβλίο είναι ακόμα πιο απαραίτητο εξ αιτίας της ενδογενούς και έμμονης ενασχόλησης των Ελλήνων με την επίδοση και τη συμπεριφορά των παιδιών μας στο σχολείο, αλλά και της πανελληνίας στάσης πως όλα τα παιδιά πρέπει να πάρουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Είμαστε μια χώρα που κινούμαστε στον αστερισμό της παιδείας, όχι γενικώς των Ελλήνων πολιτών, δηλαδή της δικής μας, αλλά των παιδιών μας. Πώς αλλιώς να ερμηνεύσει κανείς τις διαρκείς εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις μετά τη μεταπολίτευση, που συνεχίζουν ως και σήμερα γιατί ο κάθε ένας υπουργός παιδείας θεωρεί απαραίτητο να αλλάξει το σύστημα που βρίσκει από τον προκάτοχό του; Μεταρρυθμίσεις που αναστατώνουν εκπαιδευτικούς και γονείς και έχουν βέβαια ολέθριες επιπτώσεις στον ψυχισμό των παιδιών αλλά και στους φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Αρκεί να δώσω ως ένα μικρό παράδειγμα την προσωπική μου εμπειρία με τα δύο μου παιδιά. Η κόρη μου, που είναι μεγαλύ-

τερη, έδωσε γραπτές εξετάσεις και στις τρεις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού για να πάρει απολυτήριο, εισαγωγικές εξετάσεις για το Γυμνάσιο, εξετάσεις σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου, εξετάσεις για να μπει στο Λύκειο και βέβαια μετά κάθε χρόνο ώσπου να το τελειώσει και, τέλος, χωριστές εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο γιός μου, μικρότερος κατά τρεις σχολικές χρονιές, δεν έδωσε καμιά γραπτή εξέταση ως την Γ' Γυμνασίου, οπότε και δυσκολεύτηκε πολύ να συμμορφωθεί στην κατάσταση των διαρκώς επαναλαμβανόμενων γραπτών εξετάσεων που ακολούθησαν στο Λύκειο. Νομίζω πως αν είχε εκτιμηθεί η ψυχολογική του κατάσταση στην Β' Λυκείου μπορεί και να είχε διαγνωσθεί μια «παρατεταμένη καταθλιπτική αντίδραση».

Ένα άλλο παράδειγμα καταστροφικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων είναι και αυτή του 1963 που ταλαιπώρησε πολλές γενεές μαθητών πριν να καταργηθεί εδώ και 2-3 χρόνια. Αυτή η μεταρρύθμιση υποχρέωνε τα παιδιά να πάνε στην Α' Δημοτικού στα 5 ½ χρόνια και αντί να παραταθεί η δραστηριότητα του Νηπιαγωγείου περιμένοντας την ωρίμανση του παιδιού, του απαιτούσαν ως τα Χριστούγεννα να έχει μάθει το μηχανισμό της ανάγνωσης και να γράφει τέλεια. Θυμάμαι τον πανικό δασκάλων και γονιών μήπως και το παιδί είχε

μαθησιακή διαταραχή ή δυσλεξία, όταν το ταλαίπωρο παιδί, όντας ανέτοιμο και φυσιολογικά ανώριμο, δυσκολευόταν για μεγάλο χρονικό διάστημα και μερικά παιδιά μάλιστα αντιπάθησαν τόσο πολύ το σχολείο που βρέθηκαν αργότερα διαγνωσμένα με συμπτώματα μιας πραγματικής μαθησιακής δυσκολίας.

Από την κλινική μου εμπειρία, που είναι εν μέρει παρόμοια με των συγγραφέων, και αναπόφευκτα έχω και εγώ δει περιπτώσεις μαθησιακών διαταραχών, θα ήθελα να μεταφέρω την περίπτωση της Χαράς, που την είδα στην ηλικία των 13 χρονών με υποψία των καθηγητών και των γονιών της πως είχε μαθησιακή διαταραχή τύπου δυσλεξίας. Αναρωτήθηκα στην αρχή της συνέντευξης μαζί της αν είχε μια γενική νοητική ανωριμότητα γιατί έπαιρνε το μπλοκαρισμένο ύψος του παιδιού που νιώθει αμήχανα και χάνει την αυτοπεποίθησή του όταν αντιληφθεί πως ο άλλος μπορεί να αποκαλύψει τις αδυναμίες του. Σε λίγο όμως ανακάλυψα με έκπληξη πως διάβαζε πάρα πολύ καλά, γρήγορα, άνετα, ήταν λίγο ανορθόγραφη, αλλά είχε δυσκολία στα μαθηματικά. Πιθανώς είχε «ειδική διαταραχή αριθμητικών ικανοτήτων», που περιγράφεται στο βιβλίο. Η Χαρά περιέγραψε το σχολείο ως μαρτύριο και μου είπε πως την ενδιέφερε ο χορός και σκεφτόταν να ανοίξει αργότερα ένα ινστιτούτο καλλονής. Η αποκάλυψη του πραγματικού της προβλήματος ήρθε όταν μου είπε πως θα μπορούσε ο αδελφός της, που φοιτούσε ήδη ως αριστούχος σε ένα από τα πιο διάσημα Πανεπιστήμια των Η.Π.Α., να της δανείσει λίγη από την ευκολία του στο σχολείο. Οι γονείς της ήταν και οι δύο διαπρεπείς καθηγητές Πανεπιστημίου. Η Χαρά είχε την ατυχία να έχει φυσιολογική νοημόσύνη μέσα σε μια οικογένεια όπου οι

υπόλοιποι τρεις λειτουργούσαν νοητικά σε επίπεδα πολύ υψηλότερα του μέσου όρου. Οι μαθησιακές της δυσκολίες και η εικόνα της ψευδο-νοητικής ανεπάρκειας ήταν η άμυνα της Χαράς στο ρυθμό που απαιτούσε το σχολείο της και οι γονείς της. Η Χαρά ήταν τυχερή γιατί οι γονείς της κατανόησαν το θέμα, την άλλαξαν σχολείο και ζήτησαν από μια ειδική παιδαγωγό να τη βοηθήσει τα υπόλοιπα σχολικά της χρόνια. Η Χαρά γλύτωσε έτσι τη συν-νοσηρότητα που συνεπάγεται η κακή σχολική επίδοση.

Χρησιμοποίησα δύο ακραία παραδείγματα: πρώτον τη μαθησιακή δυσκολία που είναι εκπαιδευτικογενής, δηλαδή δημιουργείται από το εκπαιδευτικό μας σύστημα – τα 5μισάρια της Α' Δημοτικού - και δεύτερον την περίπτωση μιας μαθησιακής δυσκολίας, η οποία ναι μεν δεν εμπόδισε τελικά την καλή ανάπτυξη ενός παιδιού, κινδύνευσε όμως να προκαλέσει δευτερογενώς σημαντικά ψυχολογικά προβλήματα.

Και με τα δύο αυτά θέματα ασχολούνται οι συγγραφείς του βιβλίου. Πολύ εύστοχα σχολιάζουν στην ιστορική τους αναδρομή τις διαταραχές σχολικής μάθησης ως την ασθένεια του 20ού αιώνα και με παραδειγματικό τρόπο παρουσιάζονται και οι περιπτώσεις του Ανδρέα, του Γιώργου και της Σοφίας στο τελευταίο μέρος του βιβλίου.

Είναι χρήσιμη επίσης η περιγραφή των ειδικών διαταραχών σχολικών ικανοτήτων στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου, καθώς αποτυπώνεται με εύληπτο για τον αναγνώστη τρόπο η ποικιλία και η πολυπλοκότητά τους. Αυτό το κεφάλαιο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι δεν βοηθούν με τη στερεότυπη διάγνωση «δυσλεξία» που χαρακτηρίζουν όλες τις μαθησιακές δυσκολίες. Η διάγνωση αυτή συχνά μπερδεύει γονείς και παιδιά και δημι-

ουργεί συνθήκες περιθωριοποίησης των παιδιών και ουσιαστικά εξοβελισμού τους από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Ένα άλλο προσόν του βιβλίου αυτού είναι η σαφής και λεπτομερής παρουσίαση μιας ενδιαφέρουσας έρευνας με ελληνικά δεδομένα. Ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων είναι πολύ προσεκτικός και διευκρινίζει – ευτυχώς – τον όρο συννοσηρότητα, που μπορεί να σοκάρει τον κοινό αναγνώστη, τονίζοντας πως η συννοσηρότητα στο δείγμα των παιδιών που εξετάστηκαν, αυξήθηκε με τα χρόνια κυρίως λόγω της χαμηλής αυτο-εκτίμησης των παιδιών εξ αιτίας ακριβώς των μαθησιακών διαταραχών, αλλά και εξ αιτίας των στάσεων του σχολικού περιβάλλοντος και των απαιτήσεων των οικογενειών για ακαδημαϊκή επιτυχία.

Μια μικρή διαφωνία μου αφορά την επιλογή του όρου «ψυχοπαθολογία» στον τίτλο του βιβλίου γιατί παραπέμπει στην ψυχική ασθένεια και πώς μπορεί να μιλήσει κάποιος για «ασθένεια» όταν οι μαθησιακές διαταραχές κάθε είδους αφορούν 20% του σχολικού πληθυσμού, όπως άλλωστε αναφέρουν οι ίδιοι οι συγγραφείς: Εκτός, όμως,

από αυτή τη διαφωνία, θεωρώ πως οι συγγραφείς ανέλαβαν ένα δύσκολο εγχείρημα: να συνδυάσουν στο βιβλίο αυτό την επιστημονική και ταυτόχρονα την κοινωνική – πολιτιστική όψη του θέματος. Και το έφεραν εις πέρας με επιτυχία. Το βιβλίο είναι εναντίονωπο, χωρίς να χάνει την επιστημονική του αξία, και είναι σημαντικό για το εξειδικευμένο και το ευρύ κοινό εξ αιτίας της ευαισθησίας και της ευρύτητας πνεύματος ενός παιδοψυχιάτρου – του Δημήτρη Αναγνωστόπουλου – και εξ αιτίας της πολύ μεγάλης εμπειρίας και αφοσίωσης στο αντικείμενο μιας ειδικής παιδαγωγού – της Τασίας Σίνη. Το περιεχόμενο και το ύφος του βιβλίου είναι προσιτό για αναγνώστες από διαφορετικούς επιστημονικούς χώρους, για τους ενδιαφερόμενους γονείς, αλλά – και γιατί όχι; – για τους ίδιους τους εφήβους, που αντιμετωπίζουν προβλήματα στη μάθηση. Τέλος, η έκδοση από τις ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις είναι πολύ καλά επιμελημένη.

Όλγα Πανοπούλου – Μαράτου

Βιβλιοπαρουσίαση, Αθήνα,
Στοά του βιβλίου, 24/11/2004